

С. М. Вдовенко,
д. держ. упр., доцент, Чернігівський державний інститут економіки і управління
Т. М. Липтій,
ст. викладач, Чернігівський державний інститут економіки і управління

ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИТЕРІЇВ ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

S. Vdovenko,
Doctor of Science in Public Administration, Associate professor, Chernihiv State Institute of Economics and
Management
T. Laptiy,
Senior lecturer, Chernihiv State Institute of Economics and Management

IMPROVEMENT OF CRITERIA FOR IDENTIFYING ENTITIES OF SMALL BUSINESS IN UKRAINE

У статті розглянуто якісні, кількісні та комбіновані критерії визначення суб'єктів малого підприємництва, встановлено причини необхідності такого розподілу. Проведено аналіз існуючих критеріїв у вітчизняній та зарубіжній практиці. Розроблено пропозиції щодо їх застосування в Україні.

The article describes the qualitative, quantitative and combined criteria for identifying entities of small business and defines the reasons for necessity of such division. The analysis of existing criteria in domestic and foreign practice is made. Some suggestions concerning their application in Ukraine are devised.

Ключові слова: підприємництво, мале підприємство, фізичні особи-підприємці, критерії визначення суб'єктів підприємництва.

Key words: entrepreneurship, small business, individuals-entrepreneurs, criteria for identifying entities of small business.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У сучасних умовах посткризового відновлення економіки становляться актуальними дослідження форм і механізмів використання засобів виробництва, технологій та фінансів в галузевому та територіальному просторі. За таких обставин зростає роль невеликих виробничих і обслуговуючих структур, здатних при менших витратах ресурсів одержувати конкурентоспроможний продукт (ефект) на ринку праці.

У даному контексті мале підприємництво є важливим стимулюючим фактором в розвитку виробництва,

ефективним чинником впливу на стан розвитку не тільки економіки, а й суспільства в цілому.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Серед науковців, які досліджують проблеми розвитку та функціонування малого підприємництва, доцільно відзначити праці З.С. Варналій [1], Н.М. Покровської [2], Т.М. Кошелевої [3], І.Л. Дибач [4], І.О. Невського [5] та ін. Водночас у світовій практиці не розроблено єдиних критеріїв та показників для встановлення розмірів

Таблиця 1. Якісне визначення розміру фірми за Х. Велу

	Вид бізнесу			
	малий	малий – середній	середній – великий	великий
Мета	Визначається ринком, інтуїтивно, імпровізовано	Корегується ринком і спеціальною стратегією, інтуїтивно	Коригується ринком, стратегією, винахідливістю	Стратегічна та систематична діяльність на ринку
Менеджмент	Особистий, авторитарний, прямий	Особистий, консультації із ключовими партнерами, спеціалістами	Особистий, невелика команда спеціалістів, що використовують зовнішніх експертів	Командний, велика команда спеціалістів, функціональна структура консультаційна структура
Продукт	Не має плану, відсутні маркетингові дослідження	Короткострокове планування без маркетингових досліджень	Коротке і нерегулярне довгострокове планування, несистематичні маркетингові дослідження	Довгострокове планування; регулярні маркетингові дослідження
Персонал	Особисті стосунки «шеф – співробітник» за принципом «велика сім'я»; великий ступінь мотивації і залученості, слабкий вплив профспілок і немає Ради трудового колективу (РТК)	Особисті стосунки «підприємець – колектив співробітників», деяка міра залученості, незначний вплив профспілок, РТК	Відношення співробітництва, організаційне «середовище», деяка міра мотивації, посилення впливу профспілок, РТК	Чітка ієрархія відносин, співробітництво у колективах, відсутність залученості (тільки у топ-менеджерів), важко підвищити мотивацію, сильна профспілка, РТК
Фінанси	Сім'я, банк	Сім'я, банк	Сім'я, банк, акції	Банк, акції

Джерело: [11].

суб'єктів господарювання. Питання визначення суб'єктів малого підприємництва залишаються не вирішеними, що визначає актуальність пропонованої статті.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Ціллю статті є проведення аналізу існуючих критеріїв визначення суб'єктів малого підприємництва в вітчизняній та зарубіжній практиці, розробка пропозицій щодо їх застосування в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Найбільш простою формою підприємницької діяльності є мале підприємство, яке забезпечує розширене відтворення індивідуального капіталу. Доступність малого бізнесу як сфери діяльності для значного кола людей обумовлена тим, що його функціонування не передбачає великих фінансових вкладень, не потребує значних матеріальних та трудових ресурсів.

Законодавчо поняття "малого підприємства" не визначено, хоча визначені критерії, за якими суб'єкти господарювання віднесені до малих. Законодавче закріплення критеріїв віднесення суб'єктів підприємництва є необхідним для чіткого визначення категорії малих, по-перше, з метою надання державної підтримки та застосування спрощеної системи оподаткування, по-друге, з метою їх статистичного обліку та аналізу їх значення і внеску в економіку країни. Відповідно, критерії є інструментами державної політики щодо формування та підтримання оптимального конкурсного середовища країни, захисту вітчизняного виробника та вирішення соціальних проблем.

Не існує універсальних, однакових для всіх країн критеріїв визначення суб'єктів малого підприємництва, які обґрунтовуються та законодавчо встановлюються в залежності від національних інтересів. В залежності від

конкретної соціально-економічної ситуації національного господарства критерії визначення суб'єктів господарювання можуть періодично змінюватися.

Зазвичай, в більшості країн суб'єкти господарювання в залежності від розміру поділяються на: фізичних осіб-підприємців, мікропідприємства, малі підприємства, середні та великі підприємства.

Створення оптимальної системи критеріїв визначення суб'єктів малого підприємництва є важливим для визначення спеціальних режимів їх функціонування, державного регулювання та підтримки їх діяльності. В деяких специфічних галузях (наприклад, морська галузь) існують невеликі підприємства, які згідно діючого українського законодавства не можуть бути віднесені до суб'єктів малого підприємництва, як наслідок, не можуть розраховувати на підтримку і допомогу з боку держави, що негативно відбивається на розвитку самих підприємств і відповідних галузей.

У світовій практиці в цілому за деякими джерелами використовується близько 50 критеріїв щодо визначення суб'єктів господарювання в залежності від розмірів, які поділяються на три групи: кількісні, якісні та комбіновані.

До кількісних критеріїв, які є найпоширенішими, відносяться, як правило, наступні показники: кількість зайнятих або найманих працівників; річний обсяг виручки від реалізації товарів (робіт, послуг); річний обсяг виробленої продукції (виконаних робіт, наданих послуг), ін. Ці параметри додатково можуть поділятися в залежності від галузей, видів діяльності та інших важливих факторів.

Кількісні критерії є абсолютними величинами, але вони не враховують особливостей функціонування суб'єктів малого підприємництва. Вони є зручними своєю простотою визначення та розрахунку. Поряд з

кількісними науковці виокремлюють і якісні критерії, використання яких пов'язане з певними практичними труднощами щодо їх визначення та використання для аналізу. Якісні критерії спираються на суб'єктивні судження. Слід зазначити, в країнах в офіційному визначенні розміру суб'єктів господарювання вони без кількісних критеріїв не застосовуються. Таким чином, існує комбінований підхід, який передбачає одночасне застосування кількісних та якісних критеріїв.

До якісних критеріїв включаються наступні параметри: тип власності (наприклад, приватна, державна, спільна); обсяг і асортимент випущеної продукції (масове, серійне, універсальне, спеціалізоване); ступінь контакту власника з персоналом; особливості діяльності суб'єкта (наприклад, виробництво, торгівля); доступ до ринку капіталу та ін.

Дибач І.Л. під якісним підходом розуміє визначення малих підприємств на принципах чотирьох "С": самокупність, самофінансування, самоуправління та самостійність [4, с. 165].

Якісного підходу дотримувався голландський вчений Ван Хорн, який виділив п'ять ознак малих підприємств:

- 1) особливість розподілу власності та управління, яка полягає в тому, що головні управлінські посади і більшість акцій утримуються засновниками підприємства та / або їх родичами;
- 2) відносно невелике число вироблених продуктів (технологій, послуг, ноу-хау);
- 3) порівняно обмежені ресурси і потужності (капітал, людські ресурси і т.д.);
- 4) менш розвинені системи управління, більш прості адміністративні процедури і технології оцінки і контролю економічного становища розглянутого об'єкта;
- 5) несистематичність менеджменту, неформальність відношення до тренінгових та навчальних програм [5, с. 7—8].

Найчастіше в науковій літературі зустрічаються посилення на якісне визначення розміру підприємств запропоноване Х.Велу (1980 р.) [7, 8, 9, 10, 11, ін.] (табл. 1).

Прикладом комбінованого підходу є визначення малої фірми запропоноване в доповіді Болтонського комітету (Великобританія, 1971). Намагаючись усунути недоліки кількісного підходу, вони запропонували "економічне" та "статистичне" визначення підприємства на основі трьох основних ознак:

- 1) положення компанії на ринку не дозволяє їй здійснювати істотного впливу на ціну товару (роботи, послуги);
- 2) управління організацією здійснюється власниками, а не через формалізовану управлінську структуру (в тому числі найманих менеджерів);
- 3) управління фірмою здійснюється власником (власниками) самостійно, процес прийняття рішень вільний від будь-якого контролю та / або впливу ззовні [5, с. 8].

Статистичне визначення Болтонського комітету використовувалося з метою виявлення вкладу підприємств малого бізнесу у валовий національний продукт, у вирішення проблем зайнятості, експортну діяльність і т.д. Проте доповідь викликала значну кількість нарікань

щодо недосконалості економічного і статистичного визначення малої фірми.

За результатами проведеного дослідження застосування критеріїв визначення суб'єктів малого підприємства вважаємо, що доцільним є застосування кількісних критеріїв з метою проведення статистичних досліджень та з метою визначення необхідності надання державної підтримки. З метою дослідження розвитку малого підприємства як соціально-економічного явища необхідно використовувати і якісні критерії, тобто застосовувати комбінований підхід.

Розглянемо історичні особливості визначення суб'єктів малого підприємства в українській економіці, що змінювалися неодноразово відповідно до прийняття нових законів регулюючих підприємницьку діяльність.

У 1991 році Верховною Радою УРСР був прийнятий Закон України "Про підприємства в Україні" за №887-XII, в якому були наведені критерії визначення лише малих підприємств [12, с.2]. Слід зазначити, що в 90-роки ХХ ст. вважалося, що мале підприємство слід розглядати з позиції малого підприємства як юридичної особи, не враховуючи фізичних осіб, які займаються підприємницькою діяльністю без утворення юридичної особи.

У ст. 2 п. 2 Закону України "Про підприємства в Україні" за №887-XII від 27.03.1991р. зазначалося, що до малих підприємств відносяться підприємства відповідно до обсягів їх господарського обороту і чисельності його працівників (незалежно від форм власності). Проте слід відмітити, що обмеження щодо господарського обороту в ньому не були визначенні.

До малих підприємств відносили новостворювані та діючі підприємства:

- у промисловості та будівництві — з чисельністю працюючих до 200 чол.;
- в інших галузях виробничої сфери — з чисельністю працюючих до 50 чол.;
- у науці і науковому обслуговуванні — з чисельністю працюючих до 100 чол.;
- у галузях невиробничої сфери — з чисельністю працюючих до 25 чол.;
- у роздрібній торгівлі — з чисельністю працюючих до 15 чол.

Наприкінці 90-х років ХХ ст. до складу малого підприємства почали враховувати крім малих підприємств і фізичних осіб-підприємців. В Указі Президента України "Про державну підтримку малого підприємства" від 12.05.1998 р. №456/98 зазначається, що суб'єктами малого підприємства є зареєстровані у встановленому порядку фізичні особи, які займаються підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи, а також юридичні особи — суб'єкти підприємства будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, в яких:

- середньооблікова чисельність працюючих за звітний період не перевищує 50 осіб;
- обсяг виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за рік не перевищує 1 000 000 грн. [13, п.4].

У цьому Указі зазначалися обмеження щодо включення певних суб'єктів, а саме зазначені вимоги не по-

Таблиця 2. Критерії визначення суб'єктів малого підприємництва в Україні

Суб'єкти господарювання	Критерії	
	середня кількість працівників за звітний період (календарний рік)	річний дохід від будь-якої діяльності
1. Мікропідприємства:		
1.1. Фізичні особи - підприємці	не перевищує 10 осіб	не перевищує суму, еквівалентну 2 млн євро
1.2. Юридичні особи	не перевищує 10 осіб	не перевищує суму, еквівалентну 2 млн євро
2. Суб'єкти малого підприємництва:		
2.1. Фізичні особи - підприємці	не перевищує 50 осіб	не перевищує суму, еквівалентну 10 млн євро
2.2. Юридичні особи	не перевищує 50 осіб	не перевищує суму, еквівалентну 10 млн євро

ширювалися на довірчі товариства, страхові компанії, банки, інші фінансово-кредитні та небанківські фінансові установи, а також на суб'єкти підприємницької діяльності, в статутному фонді яких частки, що належать юридичним особам-учасникам та засновникам даних суб'єктів, які не є суб'єктами малого підприємництва, перевищують 25 відсотків.

У зазначеному Указі трапляється поняття "мікропідприємства" та їх критерії, які використовуються для застосування спрощеного системи оподаткування, обліку та звітності, а саме це суб'єкти господарювання з середньообліковою чисельністю працюючих за звітний період до 10 осіб включно, і обсяг виручки яких від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за рік не перевищує 250 000 грн. [13, п. 5].

Наступні зміни в визначенні суб'єктів малого підприємництва відбулися з прийняттям у 2000 році Верховною Радою Закону України "Про державну підтримку малого підприємництва" за №2063-III.

Згідно ст. 1 цього Закону суб'єкти малого підприємництва включали:

— фізичні особи, зареєстровані у встановленому законом порядку як суб'єкти підприємницької діяльності;

— юридичні особи — суб'єкти підприємницької діяльності будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та обсяг річного валового доходу не перевищує 500 000 євро [14]. В наступній редакції зі змінами від 18.09.2008 року №523-VI обсяг річного валового доходу був змінений на 70 млн грн. [15, с. 1].

Обмеження щодо включення певних суб'єктів, які визначені в Указі Президента України "Про державну підтримку малого підприємництва" від 12.05.1998р. №456/98, були додатково доповненні ломбардами, суб'єктами підприємницької діяльності, які провадять діяльність у сфері грального бізнесу, здійснюють обмін

іноземної валюти, які є виробниками та імпортерами піддакцизних товарів [15, с.2].

На сьогодні в Україні поняття суб'єктів підприємницької діяльності та критерії, за якими вони до них відносяться, визначаються Господарським Кодексом України від 16.01.2003р. за № 436-IV після внесення до нього змін за №4618-VI від 22.03.2012р.

Згідно з цим нормативним документом, до суб'єктів малої підприємницької діяльності включаються: суб'єкти мікропідприємництва та суб'єкти малого підприємництва. Критеріями віднесення є кількість працюючих та дохід від будь-якої діяльності за рік [3, с. 55].

Для того, щоб суб'єкт господарювання підпадав під визначення малого підприємництва необхідним є виконання одночасно наступних умов:

1) повинні бути зареєстровані в установленому законодавством порядку:

- фізичні особи як фізичні особи-підприємці;
- юридичні особи як суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності;

2) середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не повинна перевищувати певних рівнів у відповідності з визначеними обмеженнями;

3) річний дохід від будь-якої діяльності не повинен перевищувати певну суму еквівалентну євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

У таблиці 2 зроблено узагальнення критеріїв визначення суб'єктів малого підприємництва згідно діючого законодавства [3, с. 55].

З проведеного аналізу бачимо, що в Україні починаючи з часу отримання незалежності та до сьогодні використовувалося два критерії: середня кількість працівників та розмір річного доходу. Причому слід відмітити, що останні затверджені межі критеріїв (табл. 2) відповідають значенням, які визначені Європейським Союзом (табл. 3). Країни-члени Європейського Союзу,

Таблиця 3. Критерії визначення суб'єктів малого підприємництва Європейським Союзом

Суб'єкти господарювання	Критерії		
	середня кількість працівників за звітний період (календарний рік)	річний дохід від будь-якої діяльності	або сукупна вартість активів
Мікропідприємства	не перевищує 10 осіб	не перевищує або дорівнює 2 млн євро	не перевищує або дорівнює 2 млн євро
Суб'єкти малого підприємництва	не перевищує 50 осіб	не перевищує або дорівнює 10 млн євро	не перевищує або дорівнює 10 млн євро

Джерело: [16, с. 14].

можуть застосовувати свої власні критерії та з нижчими межами.

Як свідчить світовий досвід, головним показником є критерій кількості працівників за звітний період, що обумовлено простотою розрахунків та незалежністю від інфляційного впливу, але він не є універсальним. Дискусійним є питання щодо доцільності поділу чисельності в залежності від галузей економіки. Як зазначалося вище, такий розподіл використовувався в Україні до 1998 року.

Великі підприємства, які є капіталомісткими і автоматизованими, наприклад, атомні електростанції, можуть мати незначну чисельність працівників. У зв'язку з цим виникає необхідність використання додаткових критеріїв визначення розміру підприємств, наприклад, сукупного розміру активів, обсягу доходу, ін.

В Україні додатковим критерієм є річний дохід від будь-якої діяльності. Необхідність застосування цього критерію можна пояснити тим, що деякі підприємства з невеликою чисельністю працівників, наприклад, підприємства оптової торгівлі, можуть мати значні мільйонні річні доходи. Це підприємства, які міцно закріпилися на ринку, є платоспроможними і не потребують державної підтримки і певних пільг.

В умовах перспективи входження України до Європейського Союзу, вважаємо за доцільне, наблизити національні критерії визначення суб'єктів господарювання до міжнародних. Пропонуємо застосування ще одного критерію — сукупної вартості активів. Тобто наблизити визначення суб'єктів малого підприємництва до критеріїв Європейського Союзу. Проте значення сукупних активів: 2 млн євро і 10 млн євро (табл. 3), що пропонуються Європейським Союзом для України є з величезними, тому встановити їх розмір потрібно в менших межах.

Як зазначалося, в Україні раніше, в визначені суб'єктів малого підприємництва був встановлений критерій частки участі в статутному капіталі, що передбачало не признання малих підприємств дочірніх товариств. Вважаємо, що це обмеження є необхідним. Такі малі підприємства є підконтрольними великими підприємствам-монополістам і формально мають ознаки малих. Не можна створити конкурентне середовище, стимулюючи або підтримуючи такі підприємства. Тому пропонуємо, закріпити це в п.3 ст.55 Господарського кодексу України наступним чином: "Зазначені вимоги до визначення суб'єктів малого підприємництва не поширюються:

1) на суб'єктів підприємницької діяльності, в статутному капіталі яких частки, що належать юридичним особам-учасникам та засновникам даних суб'єктів, які не є суб'єктами малого підприємництва, перевищує 20 відсотків;

2) на суб'єктів підприємницької діяльності, які мають частку в статутному капіталі інших суб'єктів підприємницької діяльності, що перевищує 20 відсотків".

Ця вимога визначається і Європейським Союзом в розмірі 25% [16, с. 16].

Пропонуємо застосовувати 20%, а не 25% тому, що в п.3 Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 12 "Фінансові інвестиції" зазначається, що свідченням суттєвого впливу можуть бути:

- 1) володіння 20 або більше відсотками акцій (статутного капіталу) підприємства;
- 2) представництво в раді директорів або аналогічному керівному органі підприємства;
- 3) участь у прийнятті рішень;
- 4) взаємообмін управлінським персоналом;
- 5) забезпечення підприємства необхідною техніко-економічною інформацією [17].

ВИСНОВКИ

Аналіз проблематики функціонування та діяльності суб'єктів малого підприємництва дав змогу визначити коло основних їх значень і функцій, що виявляються в економічному, соціальному та політичному ефектах, які відіграють значну роль при вирішенні важливих макроекономічних завдань держави і використовують переваги фінансово-господарської діяльності з метою виконання поставлених перед собою мікроекономічних цілей.

У статті досліджено критерії визначення суб'єктів малого підприємництва в Україні. Доведено, що сукупність критеріїв, може змінюватися в залежності від соціально-економічного розвитку країни. Зроблено пропозиції щодо вдосконалення визначення чинних.

Література:

1. Варналій З.С. Мале підприємництво: основи теорії і практики / З.С. Варналій. — 4-те вид., стер. — К.: Т-во Знання, КОО, 2008. — 302 с.
2. Покровская Н.Н. Подходы к определению малого предпринимательства / Н.Н. Покровская // Личность и Культура. — 2001. — № 1/2. — С.32—34.
3. Кошелева Т.Н. Сущность и значение малого предпринимательства / Т.Н. Кошелева // Общество. Среда. Развитие (Terra Humana). — 2009. — № 3. — С.18—25.
4. Дибач І.Л. Розробка критеріїв віднесення суб'єктів господарювання до категорії невеликих підприємств / І.Л. Дибач // Современные достижения в науке и образовании: Сборник трудов международной научной конференции, 9—17 сентября 2007 г. — Хмельницкий: ХНУ, 2007. — С.163—168.
5. Невский И.А. Оценка эффективности малого предприятия по уровню его капитализации: автореф. дис. канд. экон. наук: 08.00.01 / Международная академия оценки и консалтинга. — М., 2008. — 23 с.
6. Мишенина Г.А. Государственное регулирование и предпринимательство в сфере использования и воспроизводства природных ресурсов // Механизм регулирования экономики. — 2006. — № 4. — С. 230—235.
7. Табачник Б.И. Экономические границы малого бизнеса: институциональные ограничения и количественные показатели / Б.И. Табачник [Электронный ресурс] // Проблемы современной экономики. — 2009. — № 1 (29). — Режим доступа: <http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=2423>.
8. Меньшов А.О. Качественные и количественные параметры классификации малого предпринимательства / А.О. Меньшов // Сборник трудов XVII Международной научной конференции "Информатизация и информационная безопасность правоохранительных органов", проведенной 20—21 мая 2008 г. — М.: Академия управления МВД России, 2008. — С. 141—145.

9. Лимар О.Ф. Кількісна та якісна характеристика суб'єктів малого підприємництва в країнах Європейського Союзу / О.Ф. Лимар // Вісник Житомирського національного агроекологічного університету. — 2011. — №2 (29). — Т. 2 — С. 149—155.

10. Гурьянов П.А. Критерии определения размеров малого и среднего бизнеса / П.А. Гурьянов // Экономика, предпринимательство и право. — 2011. — №10 (10). — С. 3—12.

11. Методологічні підходи щодо понятійного апарату "малий бізнес" як складової малих форм господарювання [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://agroua.net/economics/documents/category-89/doc-81/>

12. Закон України "Про підприємства в Україні" прийнятий Верховною Радою УРСР від 27.03.1991р. №887-ХІІ (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/887-12/para061#o61>

13. Указ Президента України "Про державну підтримку малого підприємництва" від 12.05.1998р. №456/98 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/456/98>

14. Закону України "Про державну підтримку малого підприємництва" від 19.10.2000р. №2063-ІІІ (перша редакція) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2063-14/ed20001019>

15. Закону України "Про державну підтримку малого підприємництва" від 19.10.2000 р. №2063-ІІІ (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2063-14>

16. The new SME definition. User guide and model declaration / European Commission. — 52p. — Режим доступу: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/sme_definition/sme_user_guide_en.pdf

17. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 "Фінансові інвестиції", затвердження Наказом Міністерства фінансів України від 26.04.2000р. №91 (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0284-00>

References:

1. Varnalij, Z.S. (2008), Male pidpriemnytstvo: osnovy teorii i praktyky [Small business: basic theory and practice], 4th ed T-vo Znannia, KOO, Kyiv, Ukraine.

2. Pokrovskaja, N.N. (2001), "Approaches to the definition of small business", Lichnost' i Kul'tura, vol. 1/2, pp. 32—34.

3. Kosheleva, T.N. (2009), "Essence and importance of small business", Obschestvo. Sreda. Razvitie (Terra Humana), vol. 3, pp. 18—25.

4. Dybach, I.L. (2007), Sbornik trudov mezhdunarodnoj nauchnoj konferencii "Sovremennye dostizhenija v nauke i obrazovanii" [Proceedings International Conference on the Modern Achievements of Science and Education], Mezhdunarodnaja nauchnaja konferencija "Sovremennye dostizhenija v nauke i obrazovanii" [International Scientific Conference "Recent achievements in science and education"], Natanya, Israel, September 9—17, pp. 163—168.

5. Nevskij, I.A. (2008), "Evaluating of the effectiveness of a small business in terms of its capitalization", Ph.D. Thesis, Economic theory, Institute of International Law and Economics named after Griboyedov, Moscow, Russia.

6. Mishenina, G.A. (2006), "State regulation and entrepreneurial activity in the sphere of usage and reproduction of natural resources", Mekhanizm rehuliuвання ekonomiky, vol. 4, pp. 230—235.

7. Tabachnikas, B.I. (2009), "Economic borders of small business: institutional restrictions and quantitative characteristics", Problemy sovremennoj jekonomiki, [Online], vol. 1, no. 29, available at: <http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=2423> (Accessed 17 Nov 2013).

8. Men'shov, A.O. (2008), "Qualitative and quantitative parameters for the classification of small business", Sbornik trudov XVII Mezhdunarodnoj nauchnoj konferencii [Collected papers of the XVII International Scientific Conference], Mezhdunarodnaja nauchnaja konferencija "Informatizacija i informacionnaja bezopasnost' pravoohranitel'nyh organov" [International Scientific Conference "Informatization and information security of law enforcement"], The Academy of Management of the Interior Ministry of Russia, Moscow, Russia, May 20-21, pp. 141—145.

9. Lymar, O.F. (2011), "Quantitative and qualitative characteristics of small business in the European Union", Visnyk Zhytomyr's'koho natsional'noho ahroekologichnoho universytetu, vol. 2, no. 29, pp. 149—155.

10. Gur'janov, P.A. (2011), "Criteria of small and medium business sizing", Jekonomika, predprinimatel'stvo i pravo, vol. 10, no. 10, pp. 3—12.

11. Portal "Ahrarnyj sektor Ukrainy", "Methodological approaches to the concept of "small business" as a part of small forms of managing", available at: <http://agroua.net/economics/documents/category-89/doc-81/>, (Accessed 17 Nov 2013).

12. The Verkhovna Rada of Ukraine (1991), The Law of Ukraine "About Enterprises in Ukraine", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/887-12/para061#o61> (Accessed 18 Nov 2013).

13. The President of Ukraine (1998), Decree of "About State Support of Small Business", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/456/98> (Accessed 18 Nov 2013).

14. The Verkhovna Rada of Ukraine (2000), The Law of Ukraine "About State Support of Small Business", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2063-14/ed20001019> Accessed 18 Nov 2013).

15. The Verkhovna Rada of Ukraine (2000), The Law of Ukraine "About State Support of Small Business", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2063-14> (Accessed 18 Nov 2013)

16. European Commission, "The new SME definition. User guide and model declaration", available at: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/sme_definition/sme_user_guide_en.pdf (Accessed 18 Nov 2013)

17. The Ministry of Finance of Ukraine (2000), "Regulations (standard) of accounting 12 "Financial investments", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0284-00> (Accessed 18 Nov 2013).

Стаття надійшла до редакції 19.11.2013 р.